

М.В. ЗОСЬ-КИОР

*(Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна)*

ИНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

В статті представлено методика визначення інтегральної оцінки ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки, що обумовлено відсутністю системності в подібних дослідженнях. Мета статті – запропонувати власну методика даної оцінки. В роботі використано методи: монографічний, абстрактно-логічний, соціологічний, економіко-статистичний. На основі авторських досліджень щодо систематизації суб'єктів земельних відносин (мікроагенти, мініагенти, спільні агенти, держава, регіональні і глобальні агенти), показників (абсолютних, відносних, динамічних, експертних, мультиплікативних та агрегованих), критеріїв видів ефективності (економічна, соціальна, екологічна) представлено оцінку ТОП-10 факторів впливу на її рівень. Проаналізовано фактори за вагою їх впливу (по низхідній: розвиток логістичної інфраструктури; захищеність приватної власності на землю, інших прав на неї та доданої вартості від користування нею; доступність дешевих фінансових ресурсів для ведення бізнесу; рівень монополізму; легкість ведення аграрного бізнесу; рівень корупції; система державних стандартів якості; розвиток державно-приватного партнерства; децентралізація влади; система державного протекціонізму). Запропоновано власну методика агрегованого та спрощеного визначення інтегрального показника ефективності управління земельними ресурсами для практичного застосування результатів дослідження.

***Ключові слова:** управління, земельні ресурси, ефективність, інтегральний показник, методика, оцінка.*

Н.В. ЗОСЬ-КИОР

*(Полтавский национальный технический университет
имени Юрия Кондратюка, г. Полтава, Украина)*

ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

В статье представлена методика определения интегральной оценки эффективности управления земельными ресурсами аграрного сектора экономики, что обусловлено отсутствием системности в подобных исследованиях. Цель статьи – предложить собственную методика данной оценки. В работе использованы методы: монографический, абстрактно-логический, социологический, экономико-статистический. На основе авторских исследований по систематизации субъектов земельных отношений (микроагенты, миниагенты, совместные агенты, государство, региональные и глобальные агенты), показателей (абсолютных, относительных, динамических, экспертных, мультипликативных и агрегированных), критериев видов эффективности (экономическая, социальная, экологическая) представлена оценка ТОП-10 факторов влияния на ее уровень. Проанализированы факторы по значимости их влияния (по нисходящей: развитие логистической инфраструктуры; защищенность частной собственности на землю, иных прав на нее и добавленной стоимости от

пользования ею; доступность дешевых финансовых ресурсов для ведения бизнеса; уровень монополизма; легкость ведения аграрного бизнеса; уровень коррупции; система государственных стандартов качества; развитие государственно-частного партнерства; децентрализация власти; система государственного протекционизма). Предложено собственную методику агрегированного и упрощенного определения интегрального показателя эффективности управления земельными ресурсами для практического применения результатов исследования.

Ключевые слова: *управление, земельные ресурсы, эффективность, интегральный показатель, методика, оценка.*

M.V. ZOS-KIOR

(Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava, Ukraine)

Постановка проблеми. Сукупність критеріїв та показників ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки дозволяє сформулювати визначення поняття «ефективність управління земельними ресурсами» як досягнення такого стану компліментарності, коли сума прямих і непрямих доходів всіх груп земельних інтересів в динаміці позитивна.

Для дослідження такої динаміки на макро-, мезо- і мікрорівнях необхідно не просто визначення інтегрального показника ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки, але й обґрунтування відповідної методики його розрахунку (спрощеної і агрегованої). На цій основі можливим є дослідження рейтингової оцінки суб'єктів земельних відносин за рівнем управління. Зазначені аспекти формують актуальність теми проведеного автором дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інтегральної оцінки ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки займалися В.Г. Андрійчук, В.М. Будзьяк, М. Вернигора, В.М. Другак, В.Д. Залізко, О. Ковалишин, Н. Кришеник, І.А. Маркіна, І.М. Песчанська, О. Солтис, А.М. Третьак та інші вітчизняні та зарубіжні вчені.

Так, на думку А.М. Третьака та В.М. Другака, з погляду врахування суспільних інтересів критерієм ефективності управління земельними

ресурсами є величина новоствореного продукту, який показує, наскільки підвищується матеріальний добробут суспільства та збільшується вартість землі. Величина новостворюваного продукту визначається як різниця між сукупним суспільним продуктом і фондом відшкодування та характеризує обсяг національного доходу. За рахунок національного доходу відбувається розширення виробництва і розвиток соціальної сфери, оплачується праця всіх членів суспільства, формуються суспільні фонди споживання. Переваги даного показника в тому, що він акумулює всі види ефективності управління земельними ресурсами – економічну, соціальну і екологічну та характеризує всі стадії суспільного відтворення – власне виробництво, споживання, розподіл та обмін. На відміну від прибутку, в його збільшенні зацікавлені як окремий працівник, так і колектив та суспільство в цілому. Крім того, додатковий продукт дає можливість вичленити із складу ефективності бюджетну ефективність, тобто ефективність бюджетних капіталовкладень в земельні поліпшення, охорону земель, землевпорядкування та державне управління землекористуванням. Тому він відноситься більше до оцінки соціальної ефективності, ніж до економічної [2; 5; 15, с. 216-217].

На нашу думку, проблема врахування ролі землі в даному показнику вирішується шляхом включення диференційної ренти I і II до доданої вартості. Через неспівставлення методик важко уявити можливості застосування даного показника на регіональному, державному та міжнародному рівнях, в т.ч. як і аргументацію для регіональних агентів (РА – регіональні утворення – ЄС, ГУАМ, СНД та ін.) і глобальних агентів (GIA – міжнародні організації, ТНК, суверені фонди) щодо залучення інвестицій і роботи по спільних програмах. Для РА і GIA важливим є, по-перше, дослідження факторів, що впливають на ефективність управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки, а вже потім – сам поточний рівень його ефективності. Оцінка для мініагентів (MnA –

власники земельних паїв, фізичні особи-орендарі), мікроагентів (MsA – сільськогосподарські підприємства, особисті сільські господарства) і спільних агентів (GnA – суб'єкти державно-приватного партнерства, об'єднання особисті сільські господарства, кооперативи, кластери) не відповідає за методикою оцінці для держави (S – державні та місцеві органи влади та підприємства), RA і GlA. При цьому державні та місцеві органи влади та підприємства мають постійно моніторити фактори, через те, що їх зміна часто має мультиплікативний вплив на сам процес управління земельними ресурсами аграрного сектору та економіки в цілому.

Погоджуємося з думкою М.Ф. Кропивка, М.М. Ксенофонта та Н.В. Хміль, що основні завдання органів місцевого самоврядування в частині сталого розвитку аграрного сектору економіки вбачаються в збільшенні доходів сільських жителів і надходжень в місцеві бюджети від раціонального використання земель сільгосппризначення, розвитку багатокладності сільського господарства, а також у виконанні контрольних функцій щодо дотримання нормативів екологічної безпеки на відповідних територіях в процесі ведення сільського господарства та пов'язаною з ним діяльністю [7, с. 6].

Майже недослідженою в Україні залишається робота спільних агентів, хоча вони є однією з найбільш поширених форм аграрного бізнесу за кордоном, а їх розвиток – визначальний в підвищенні ефективності управління земельними ресурсами на всіх його рівнях. Так, наприклад, змішані форми власності на землю, що дозволяють об'єднати державу, територіальні колективи, професійні органи та приватні капітали, пріоритетні в сучасній Франції [11]. Кооперативи об'єднуються в союзи та федерації, які теж мають статус кооперативу. Система професійних організацій дає французьким землеробам реальну можливість приймати участь у розробці аграрної політики, прийнятті та реалізації аграрних

законів і рішень конкретних проблем в рамках мікрорегіону, департаменту, регіону, країни, ЄС [11]. Саме даний зміст, на наш погляд, доцільно закласти в запропоновані до широкого використання показники економічної, соціальної та екологічної активності на селі.

Все вищесказане, а також домінування невизначеності та ризику в аграрному секторі економіки України, обумовлює необхідність використання адаптивних методик визначення інтегральної оцінки ефективності використання землі. Відтак актуальним науковим завданням є класифікація чуттєвих до змін факторів, що впливають на ефективність використання земельних ресурсів сільгосппризначення та за рівнем залежності від дій самого об'єкта земельних відносин [17]. Дані дослідження фокусують увагу на часткових критеріях та спрощених (однопоказникових) методиках визначення ефективності управління земельними ресурсами, що потребує систематизації та більш предметного вивчення їх застосування в умовах глобалізації.

Метою статті є розробка методики визначення інтегральної оцінки ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методом експертних оцінок нами були визначені основні зовнішні фактори, що дають змогу забезпечити економічну ефективність управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки. При цьому серед факторів, що забезпечують високе значення показників економічної ефективності, слід виділити як стимулятори, так і дестимулятори (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-10 факторів ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектора економіки України в 2012 і 2014 рр.

Фактори	Відношення до		Рівень/тенденція		Вага фактору за експертною оцінкою
	стимуля	дестиму	Україна	ЄС	

	торів	ляторів			2012	2014
Розвиток логістичної інфраструктури	+		ML* ↗	H ↗	0,11	0,21
Захищеність приватної власності на землю, інших прав на неї та доданої вартості від користування нею	+		ML →	H ↗	0,25	0,17
Доступність дешевих фінансових ресурсів для ведення бізнесу	+		L →	H →	0,06	0,11
Рівень монополізму		-	H →	L →	0,12	0,10
Легкість ведення аграрного бізнесу	+		ML ↗	H →	0,08	0,10
Рівень корупції		-	H →	L →	0,11	0,07
Система державних стандартів якості	+		ML ↗	H ↗	0,05	0,06
Розвиток державно-приватного партнерства	+		L ↗	H ↗	0,05	0,06
Децентралізація влади	+		L ↗	H →	0,05	0,05
Система державного протекціонізму	+		L →	H ↗	0,12	0,05

* L – низький рівень; ML – нижче середнього; M – середній рівень; MH – вище середнього; H – високий рівень.

Джерело: авторська розробка

Найбільш динамічні зміни за 2012-2014 рр. відбулись щодо фактору «Розвиток логістичної інфраструктури», який збільшив свою вагомість з 0,11 до 0,21 пункту і продовжує (хоча і з рівнем нижче середнього) поступово покращуватись. До того ж даний фактор по значимості посів перше місце серед 10 найзначніших, що впливають на ефективність управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України станом на 2014 р. Відтак можна констатувати, що потенційні можливості аграрного сектору економіки, в першу чергу галузі землеробства, можуть бути реалізовані саме через розбудову об'єктів логістичної інфраструктури. Даний феномен терміновий та буде актуальним до моменту досягнення точки граничної віддачі від фінансування в об'єкти логістичної інфраструктури аграрного сектору економіки України, що визначається його фондозабезпеченістю.

Дані фактори важливі при застосуванні коригуючого коефіцієнту потенціалу використання земельних ресурсів, який може уточнювати як рівень об'єктивних факторів використання земельних ресурсів (внутрішні - якісні характеристики ґрунтів, структура сільгоспугідь за видами, розміри землекористування, можливість органічної орієнтації виробництва, рельєф та конфігурація полів тощо; зовнішні – динаміка цін на сільгосппродукцію, динаміка цін на насіння, добрива, сільгосптехніку, запчастини, електроенергію і т.д., довжина річкових суднохідних маршрутів, географічне положення, стан зовнішньоекономічної діяльності тощо), так і застосовуватися при короткостроковому прогнозуванні.

При цьому доцільно застосувати покроковий варіант, коли узагальнюючий коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K = \frac{\pm A_1 B_1 \pm A_2 B_2 \pm \dots \pm A_n B_n}{[\max A_i B_i] \times n} = \frac{\sum_{i=1}^n (\pm A_i B_i)}{[\max A_i B_i] \times n}, \quad (1)$$

де K – коефіцієнт впливу факторів;

A – експертна оцінка важливості фактора;

B – експертна оцінка впливу фактора;

n – кількість факторів впливу [14, с. 16].

Щодо застосування на практиці пропонованих нами ТОП-10 факторів, то група експертів, що приймала участь в авторському дослідженні, з 15 чол. (5 вчених, 5 представників господарюючих суб'єктів, 5 представників державного управління) могла максимально дати 61,95 балів (B_{\max}), а в 2014 р. дали фактично 9,87 балів ($B_{\text{факт}}$). Відповідно фактична складова даного коефіцієнту за 2014 р. складає:

$$K_I = \frac{B_{\text{факт}}}{B_{\max}} = \frac{9,87}{61,95} = 0,159, \quad (2)$$

Значення 0,159 означає, що фактори зовнішнього середовища використані на 15,9 %, або знижують рівень ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України на 84,1 %.

Якщо, наприклад, перспективна складова коригувального коефіцієнту (на наступний рік, K_2) складе 0,170, то відповідно коригувальний коефіцієнт (K) становитиме:

$$K = \frac{K_2}{K_1} = \frac{0,170}{0,159} = 1,104 \quad (3)$$

Значення 1,104 означає, що за рахунок факторів впливу зовнішнього середовища на наступний рік можна буде очікувати підвищення рівня ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки на 10,4 % і коригувати на цю величину очікуваний внутрішній фактор ефективності.

Нами розроблена система критеріїв оцінки рівня ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки. До критеріїв економічної ефективності віднесено:

- землевіддачу – основний показник – додана вартість на 1 га сільгоспугідь;
- продуктивну вмотивованість – співвідношення норми прибутку на капітал, вкладений в аграрний сектор, і середньої ставки за депозитами;
- диверсифікованість – питома вага продукції тваринництва в структурі товарної продукції.

До критеріїв соціальної ефективності віднесено:

- продуктивність – основний показник – кількість населення, що фактично годує 1 га сільгоспугідь;
- мотивацію – темп приросту реальних доходів сільського жителя;
- сталість – частка населення в сільській місцевості непенсійного віку.

До критеріїв екологічної ефективності віднесено:

- антропогенне навантаження – основний показник – внесення хімічних добрив на 1 га;
- відтворення – якість землі за балом бонітету;
- гармонізації – темп приросту площі еродованих земель.

У зв'язку зі складністю, яка викликана тим, що у разі використання цього підходу цілком ігнорується фізична й економічна сутність показників оцінки, пропонується застосовувати підхід до інтеграції показників, який дозволяє одержати їх інтегровану оцінку з урахуванням різноманітної фізичної й економічної сутності оцінюваних параметрів.

Таким підходом можна вважати бальну оцінку кожного показника, який характеризує ефективність управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки.

Кожному інтервалу діапазону значень відповідає певна кількість балів – від 1 до 10: чим краще (вище або нижче – залежно від характеру показника) значення показника, тим більша кількість балів йому відповідає. На початку шкали зазвичай знаходяться незадовільні значення показників, а в міру наростання позитивності показника кількість відповідних йому балів збільшується.

$$I = \frac{\sum O_i}{10 \times n}, \quad (4)$$

де I – інтегрована оцінка ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору;

O_i – бальна оцінка i -го показника, яка характеризує рівень економічної, соціальної та екологічної ефективності;

i – індекс показника;

n – кількість показників, що використовуються для оцінки економічної, соціальної та екологічної ефективності.

Чим вище значення інтегрованого показника (I), тим раціональніше використовуються земельні ресурси.

Таким чином, використання оцінки ефективності управління земельними ресурсами надає можливість встановити систему пропорцій і підтримки складових у збалансованому стані та виробити його прогностичні сценарії. Зокрема, рейтингова оцінка дозволяє побудувати ієрархічну

систему рейтингів, які відбивають взаємозв'язок між суб'єктами господарювання (регіонами, країнами) за певними принципами і встановлюють переваги та визначають їх місце в ранжируемому ряду, забезпечують методологічну єдність усіх складових компонентів системи й дають можливість однозначно оцінювати різні аспекти організаційно-економічного регулювання [9].

Оперативний варіант, коли є показники і є необхідність динамічних порівняльних оцінок, для розрахунку інтегрального індексу ефективності управління (I_{em}) пропонується застосовувати формулу (5):

$$I_{em} = \sqrt[3]{I_{eme} \times I_s \times I_{ege}}, \quad (5)$$

де I_{eme} – індекс економічної ефективності;

I_s – індекс соціальної ефективності;

I_{ege} – індекс екологічної ефективності (вираз під знаком радикала невід'ємний).

Індикатори ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки розраховуються індексним методом. За 1 приймається найвище за роками значення (методика В.Д. Залізко [6, с. 24]).

Частково практичне застосування даної методики знаходимо у масштабному дослідженні ефективності використання земельних ресурсів в Україні, що провели українські експерти та представники відповідних установ українського уряду. Координатором дослідження виступив Проект Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «АгроІнвест», а здійснювалося воно за методикою «Модуль оцінки управління землями» (LGAF), розробленою Світовим банком. Аналогічні дослідження були проведені в багатьох країнах світу, що дозволило їм значною мірою удосконалити свої підходи до управління земельними ресурсами.

Таке дослідження дозволяє країнам домогтися низки важливих результатів. По-перше, сформулювати власне бачення і визначити цілі в галузі управління земельними ресурсами. По-друге, оцінити поточну

ситуацію в країні, її сильні та слабкі сторони. І, по-третє, розробити узгоджений план конкретних заходів для поліпшення системи управління земельними ресурсами і визначити засоби для моніторингу досягнутого прогресу [4].

В Україні група експертів здійснювала оцінку стану організації використання та охорони земель за такими критеріями: задовільний – 71-100 %; недостатньо задовільний – 41-70 %; незадовільний – 11-40 %; практично відсутній – 0 до 10 %. У табл. 2 наведено середньозважене значення оцінки за вказаним методичним підходом, що характеризує недостатнє інституціональне забезпечення існуючої організації використання та охорони земель сільських територій.

Таблиця 2

Оцінка інституціонального забезпечення існуючої системи організації використання та охорони земель в Україні в 2012 р.

№ з/п	Назва складових системи управління	Стан забезпечення	Оцінка, %
1.	Визначення земельної політики у галузі земельних відносин	Недостатньо задовільний	60
2.	Визначення земельної політики у галузі використання та охорони земель	Недостатньо задовільний	30
3.	Механізми реалізації земельної політики	Незадовільний	22
4.	Регулювання земельних відносин	Недостатньо задовільний	68
5.	Організація використання та охорони земель	Незадовільний	20

Джерело: [7, 13].

Зокрема, стан земельної політики в галузі використання та охорони земель оцінюється експертами як недостатньо задовільний і оцінюється в межах 30 %. Значно гірша ситуація щодо механізмів реалізації земельної політики. Тут забезпечення складає 22 % і стан оцінюється як незадовільний. Стан інституціонального забезпечення організації використання та охорони земель оцінюється теж як незадовільний (забезпечення в межах 20 %) [7].

На нашу думку, застосування запропонованої нами методики визначення інтегрального показника ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки покращило б даний методичний підхід оцінки управління землями, оскільки, як це чітко видно з табл. 3, GIA не сильно враховують при реалізації своїх інтересів національні проблеми соціальної (12,8 %) та екологічної (44,7 %) – проти 72,5 % економічної – ефективності.

Таблиця 3

Питома вага інтересів групи за видами ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України у 2014 р., %

Вид ефективності	Інтереси групи					
	MnA	McA	GnA	S	RA	GIA
Економічна	70,0	90,0	22,5	60,0	67,5	72,5
Соціальна	53,8	53,8	25,6	79,5	51,3	12,8
Екологічна	92,1	92,1	39,5	73,7	47,4	44,7

Джерело: розрахунки автора

Представлена авторська методика дозволяє чітко оцінити ефективність інвестування у галузь на перспективу оскільки по мірі формування основ інформаційного суспільства, безпрецедентного в своєму динамізмі, трансформаційні процеси, які раніше були епізодом в житті підприємства, мають стати основою його діяльності. Саме вони забезпечують лідуєчі позиції в сучасному світі та є запорукою стійкого розвитку на основі постійного підвищення ефективності [10].

Щодо практичного застосування інтегрального показника ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки, то нами вбачається як регіональне і динамічне порівняння, так і прогнозування на його основі перспектив землекористування в Україні. На міжнародному рівні дані оцінки можуть бути використані при складанні рейтингових оцінок за аналогією з Індексом продовольчої безпеки

(The Global Food Security Index), Індексом екологічної ефективності (The Environmental Performance Index) та Індексом рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization). Дані рейтингу позначатимуться на інвестиційній привабливості/непривабливості країн для інвестицій в землеробство.

Визначені методики мають одну характерну особливість – трудомісткість. На практиці дуже часто виникає необхідність миттєвого порівняння рівня ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки в просторі (наприклад, між регіонами та країнами) та часі. Це потребує додаткового методичного забезпечення.

Вважаємо, що єдиним показником даної ефективності за спрощеною процедурою можна вважати кількість населення, що фактично годує 1 га сільгоспугідь (зокрема ріллі, як це прийнято в закордонній практиці) – H_{num} .

Важливість даного показника зумовлена його змістовністю (окрім соціальної, враховує ще економічну та екологічну складові; незалежний від цінних коливань і витрат виробників) та легкість розрахунку. Частково погоджуємося з точкою зору В.М. Будзяк [3], відносно розрахунку такого показника через кількість вирощеної сільгосппродукції в сільгоспідприємствах на 1 га наявних у них земель, а з іншого – норми споживання тих чи інших сільгоспкультур на 1 особу, що є найбільш вживаною методикою розрахунку даного показника. На наш погляд, дана методика не враховує міжнародні особливості виробництва і споживання продуктів харчування, адже використовуються дані тільки по сільгоспідприємствам, а не по всьому аграрному сектору.

Тому пропонуємо власну методика розрахунку кількості населення, що фактично годує 1 га сільгоспугідь через урахування впливу зовнішнього світу. Її сутність полягає в тому, що приймається припущення – якщо існує чистий експорт продукції аграрного сектору – країна на

100 % годує власне населення і частину населення зовнішнього світу. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$H_{num} = \frac{1 + \frac{(E - I)}{ВП}}{S} \times H, \quad (6)$$

де E – обсяг експорту продукції аграрного сектору за продовольчими групами сільгоспсировини та продовольства (1-24), тис. дол. США;

I – обсяг імпорту продукції аграрного сектору за продовольчими групами сільгоспсировини та продовольства (1-24), тис. дол. США;

ВП – валова продукція сільського господарства, тис. дол. США;

H – населення країни, чол.;

S – площа ріллі, тис. га.

Відповідно по Україні за 2014 р. даний показник складає:

$$H_{num} = \frac{1 + \frac{(135726449 - 3457471,4)}{21202665,1}}{29832,7} \times 43073120 = \frac{1 + 0,477}{29832,7} \times 43073120 = \frac{63622050}{29832,7} =$$

= 2133 чол. на 1000 га ріллі

Розрахунки демонструють, що Україна годує 63,6 млн. чол., що на 1 га ріллі складає 2,1 чол. Якщо за підрахунками у Нідерландах даний показник складає 16,5 чол./га, то за рівнем системи землекористування Нідерландів, потенціал України використаний на 12,7 % (для порівняння за результатами розрахунків по табл. 1 фактори зовнішнього середовища використовувалися в 2014 р. в Україні на 15,9 %). Це означає водночас можливість збільшення землевіддачі майже у 8 разів, а відповідно – і кількості потенційно нагодованих людей (508,8 млн. чол.).

Даний підхід має методичне обґрунтування на прикладі методу DEA (Data envelopment analysis, в перекладі – аналіз оболонки даних). Суть методу DEA полягає в зіставленні фактичного показника ефективності через показник виходу продукції з максимально можливим за даної кількості ресурсів [1, с. 14].

Однак ефективність земельного менеджменту є похідною від впливу не тільки факторів макрооточення (економічного, науково-технологічного, політико-правового, соціально-культурного, інформаційного стану та ін.) та внутрішнього оточення (організаційна та виробнича структура, функції, методи, стиль земельного менеджменту, якість прийняття рішень, імідж та ін.), але й таких факторів антропогенного впливу, як сільськогосподарське виробництво в цілому, культура землеробства, промисловість, енергетика, транспорт тощо [12]. Відтак при подальшому дослідженні проблем ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України доцільно використовувати Матрицю соціальних рахунків (МСР). МСР – це підсумкова таблиця, яка відноситься до визначеного періоду, представляє процес виробництва, розподіл і перерозподіл прибутку, який відбувається між секторами, факторами виробництва, гравцями в економічній системі та рештою світу (РС), що означає, що всі гравці поза даною економічною системою також беруться до уваги. Так як МСР представляє всю економічну систему, вона відображає взаємозв'язки і круговий потік платежів та надходжень між різними складовими системи, такими як товари, послуги, фактори та інституції.

МСР має три основні мети: 1) систематизувати інформацію по соціальній та економічній сфері країни за даний період; 2) забезпечити наглядний вигляд потоку надходжень і платежів в економічній системі; 3) сформувати статистичну основу для побудови моделей економічної системи, з метою використання її для моделювання соціально-економічного впливу при зміні управлінської політики [16]. Наприклад, факторами, що впливатимуть на прогнозні дані, на нашу думку, можуть бути: зняття мораторію на купівлю-продаж землі сільгосппризначення; посилення агроекологічного іміджу України; посилення іміджу України як суб'єкта міжнародного права; втілення ідеї формування резервів зерна

ООН на території України; виконання програм зрошуваної меліорації України; посилення присутності на китайському ринку кукурудзи на зерно; закріплення на китайському ринку свинини тощо.

Висновки. Проведені дослідження дозволили систематизувати ТОП-10 факторів ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України, розробити методика визначення інтегрального показника даної ефективності за агрегованою і спрощеною процедурами, що має неабияке практичне значення для проведення рейтингової діагностики.

Підводячи підсумок вищесказаному, зазначимо, що оцінка впливу факторів зовнішнього середовища, визначення інтегрального показника ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки та на їх основі – рейтингу відповідної ефективності – є аналітичним матеріалом для сценарного моделювання та короткострокового прогнозування, що і є предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз [монографія] / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Бабицька О.О. Ефективність управління прибутком сільськогосподарських підприємств / Бабицька О.О. // Облік і фінанси. – №1(60). – 2013. – С. 118-122.
3. Будзяк В.М. Економіко-екологічні принципи ефективного використання, охорони та відтворення земель сільськогосподарського призначення / В.М. Будзяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2009/Budziak-Vasil.pdf>.
4. Вернигора М. Україна досліджує ефективність управління земельними ресурсами / М. Вернигора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politika.cn.ua/list/ua/news/2/9142.html>.
5. Гуцаленко О.О. Ринок органічної продукції рослинництва як складова частина аграрного ринку України / О.О. Гуцаленко // Облік і фінанси. – №1(63). – 2014. – С. 133-137.
6. Залізко В.Д. Шляхи підвищення ефективності виробничих ресурсів сільського господарства України у контексті зміцнення економічної безпеки / Залізко В.Д. // Економіка АПК. – 2014. – №10. – С. 19-26.
7. Кришеник Н. Оцінка інституціонального забезпечення системи організації використання та охорони земель сільських територій в Україні / Н. Кришеник, О. Солтис, О. Ковалишин // Збірник наукових праць за матеріалами МНПК

«Вдосконалення управління земельними ресурсами в період економічних трансформацій». – Львів: ЛНАУ, 2014. – С. 18-22.

8. *Кропивко М.Ф.* Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності / М.Ф. Кропивко, М.М. Ксенофонтов, Н.В. Хміль // Економіка АПК. – 2015. – №3. – С. 5-14.

9. *Макаренко Н.О.* Організаційно-економічне регулювання сталого розвитку сільськогосподарського виробництва / Н.О. Макаренко дис. ... к.е.н. за спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – ПДАА, Полтава, 2015. – 237 с.

10. *Мельник Л.Г.* Экономика развития / Л.Г. Мельник. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 662 с.

11. *Островская Е.* Франция: преодоление кризиса / Е. Островская // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – №4. – С. 52-63.

12. *Песчанська І.М.* Розвиток земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.08.01 / І.М. Песчанська; Держ. п-во «Голов. НД та проект. ін-т землеустрою». – К., 2004. – 20 с.

13. Проект агентства США з міжнародного розвитку USAID «Агроінвест». Модуль оцінки управління. – К., 2012. – 150 с.

14. *Пуліна Т.В.* Оцінка впливу факторів внутрішнього середовища при створенні кластерних об'єднань підприємств харчової промисловості / Т.В. Пуліна // Агросвіт. – 2015. – №5. – С. 11-17.

15. *Третяк А.М.* Наукові основи економіки землекористування та землевпорядкування: [монографія] / Третяк А.М., Другак В.М. – К.: ЦЗРУ, 2003 – 337 с.

16. *Belleu L.D.* The Matrix of social accounts (MCP) and its application to the analysis of the development of agriculture / Bellew, L. D. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/publications/en/>.

17. *Markina I.A.* Way of Ukrainian Agribusiness under Globalization / I.A. Markina // Works of the international scientific-practical conference «Foreign economic activity of the country in conditions of entry of the world economy to the mode of turbulence». - Astana: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2015. – P. 93-94.

Зось-Кіор Микола Валерійович, доцент кафедри менеджменту і логістики, к.е.н., доцент, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка.

Службова адреса (для листування):

Кафедра менеджменту і логістики
Полтавський НТУ ім. Ю. Кондратюка
просп. Першотравневий, 24
м. Полтава, 36011

Домашня адреса:

гуртожиток 5, к. 106
вул. Інститутський Проріз, 24
м. Полтава, 36011

e-mail: novolug@yandex.ru, тел.: +380501325043

Сфера наукових інтересів: питання управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки.